

Henri BERGSON

TRVÁNÍ A SOUČASNOST: O EINSTEINOVĚ TEORII RELATIVITY

Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2023

V roku 1911 sa fyzikálne chápanie času a priestoru zásadne zmenilo v dôsledku Einsteinovej rozpracovanej teórie relativity, čo vyvolalo významnú filozofickú reakciu. Nazeranie na čas, ako ho interpretuje Einstein, bolo prelomové a prostredníctvom filozofického vnímania bol čas veličinou, ktorá sa stáva rovnako relatívnou ako subjektivita pozorovateľov reality.

Recenzovaná publikácia predstavuje nazeranie na čas prostredníctvom subjektívneho trvania la *durée*, ktoré koncipoval Bergson. Ide o významnú publikáciu, ktorá zhmotňuje myšlienky o subjektivite vnímania trvania prítomnosti, prostredníctvom subjektívneho, nepretržitého kvalitatívneho prúdu vedomia. Zatiaľ čo Einstein prezentoval čas ako fyzikálnu veličinu závislú od rýchlosti a priestoru, Bergson sa postavil do opozície tvrdením, že čas nie je merateľný – je prežívaný.

Predkladaná publikácia od Henriho Bergsona – *Trvanie a súčasnosť* predstavuje interpretáciu Einsteinovej teórie relativity vo filozofickom ponímaní prítomnosti. Publikácia má charakter monografie so zameraním na filozofiu.

Vnímanie vlastnej perspektívy je podľa autora odlišné od klasického vnímania, ktoré je štruktúrované, merateľné či rozkúskované do úsekov v kalendári poradí. Autor ho interpretuje ako živý obraz prítomnosti, kedy je možné vrátenie sa do akejkoľvek situácie, ktorá je uložená v k spomienkach, ktorými disponujeme. Bergson svojimi odvážnymi myšlienkami prispel k literárnym pokladom, ktoré zhmotnil a za ktoré bol ocenený Nobelovou cenou.

Rovnako ako jedinečnosť autora, ktorý mal precizovaný štýl písania, je aj predkladaná publikácia odrazom komplexného poznávania reality.

Monografia je písaná prístupným, ale zároveň odborným a filozofickým jazykom, ktorý si vyžaduje plnú prítomnosť a mieru introspektívneho hľadiska pre úplné pochopenie východiskových myšlienok.

Aj napriek tomu, že kniha ako komplex predstavuje snahu o interpretáciu obsahovo náročných konceptov ich výklad je konceptom, ktorý sa rozvíja a otvára vo vrstvách. Pochopenie významovosti preto prichádza postupne a nezaťažujúco.

Publikácia je formálne členená do šiestich kapitol, ktoré postupne vedú čitateľa od úvodu do problematiky relativity až po komplexnú reflexiu subjektívneho času. Čiastkový koncept relativity strieda vnímanie úplnej relativity, ktorá stimuluje prechod k chápaniu fungovaniu času. Objektívne vnímanie času je nahradené za nazeranie mnohotvárnosti času, a to aj pomocou prepojenia na svetelné obrazce, či štvorrozmerný časopriestor. Všeobecná relativita je vnímaná ako ontologická

veličina a nielen striktné fyzická ako v primárnej teórii relativity preukazoval A. Einstein.

Autorova zásadná idea spočíva v dôraze na vzájomnosť prepojení veličín, ktorých zmysel sa rozvíja v pohybe a trvaní. Pohyb je vnímaný ako premiestňovanie, pričom je zároveň aj primárnou mernou jednotkou v radikálnej relativite – teda nie ako objektívna veličina, ale ako jav, ktorý je úzko spätý s naším bezprostredným a zmyslovým vnímaním.

Koncept upriamuje pozornosť na to, že naše vnímanie priestoru i času je podmienené kvalitatívnou kontinuitou – či už ide o kontinuitu farby, pohybu alebo udalostí. Výber farby je interpretovaný ako relatívny, a to nielen na základe jej fyzikálnych vlastností, ale aj prostredia, v ktorom sa nachádza pozorovateľ. Farba, podobne ako pohyb, je vnímaná vždy v súradniciach konkrétneho kontextu, a teda pri farbe je východiskové svetlo ako situovaná realita.

Pohyb môžeme vnímať prostredníctvom vnímania, kedy dokážeme myšlienkami prechádzať od blízkeho k vzdialenému, čím sa podieľame na tvorbe obrazu kontinuity. Táto schopnosť umožňuje vnímať súčasnosť ako sústavu trvajúcich intervalov, ktoré dávajú času rytmus a zmysel. Meranie času je chápané nielen ako absolútna veličina, ale ako počítanie súčasností okamihov, ktoré sa vynárajú z nášho vnútorného trvania a ktoré možno interpretovať aj cez vonkajšie pohyby.

Autor zároveň upozorňuje, že meranie času nie je ničím iným než konvenciou, ktorá spočíva v dohode o tom, čo považujeme za krajný bod. V skutočnosti čas nie je lineárny, ale cyklicky organizovaný reťazec okamihov,

ktorý môže byť vnímaný rozlične v závislosti od pohybovej dynamiky a mentálneho naladenia subjektu.

Pre sociálnu prácu to predstavuje významný koncept, ktorý je možné interpretovať v rámci stimulácie práce s klientom, ale aj v hlbšom pochopení cieľových skupín. Trvanie prítomnosti, ale aj určitého časového úseku môže byť subjektívne prežívané veľmi odlišne. Trvanie času nie je možné merať len objektívne, ale cez subjektívne vnímanie vychádzajúce z východiskového bodu pozorovateľa. Tento prístup zastupuje formálne nazeranie na sled okolností, v ktorom dĺžka trvania nie je určená kvantitatívne, ale kvalitatívne cez hĺbku prežitia skúsenosti.

Téma publikácie prinesie možnosť nazerania na prítomnosť v komplexnom pochopení toho ako sa jednotlivé vrstvy poznávania môžu vzájomne ovplyvňovať. Sekundárne táto práca má potenciál pre zvyšovanie empatie a schopnosti porozumieť individualite každého jednotlivca v interpretovaní sociálnej reality prežívania, ktorá je ako reflexiou nad subjektívnym trvaním a alternatívou k fyzikálnemu času a zároveň ponúka dôstojnú filozofickú protiváhu Einsteinovej objektivizujúcej koncepcii času.

PhDr. Natália VRANKOVÁ

Inštitút edukológie a sociálnej práce
Filozofická fakulta
Prešovská univerzita v Prešove